

УДК 347/45.47:349.6

Н. Р. КОБЕЦЬКА

Надія Романівна Кобецька, кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ДОГОВОРИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ВІДНОСИН

Аналіз сучасного екологічного законодавства та існуючих наукових досліджень дає можливість виявити значну кількість договірних конструкцій, які залучені до регулювання відносин, пов'язаних із використанням, відновленням, охороною природних ресурсів та довкілля в цілому. Виходячи з загальних переваг договору як регулятора поведінки та універсального юридичного засобу, конструктивна роль договору в публічно-правовій сфері, в тому числі в сфері природноресурсового права, вказує на пошук і використання державою різних правових засобів для досягнення максимальної ефективності свого управлінського впливу.

Окремі спроби аналізу договірних форм регулювання відносин використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища зустрічалися ще в наукових публікаціях радянського періоду¹. Хоча роль, зміст і призначення договору в період планової радянської економіки та в умовах централізації управління й виключної державної власності на природні ресурси суттєво відрізнялась від договірного регулювання в сучасних умовах.

Першим в Україні комплексним дослідженням договірних форм регулювання відносин природокористування стало дисертаційне дослідження А. К. Соколової «Договори на користування природними ресурсами»². У своїй роботі вона обґрунтовувала необхідність розширення договірної форми використання природних ресурсів, яка забезпечує найбільш повну самостійність та ініціативу природокористувачів, їх юридичну рівність, що сприяє більш ефективному й раціональному використанню основних природних ресурсів, а також доводила існування самостійного еколого-правового договору в системі договорів.

В Україні новітній аналіз договірних конструкцій у відносинах охорони довкілля та використання природних ресурсів фрагментарно представлений в роботах, присвячених елементам економічного механізму охорони навколишнього природного середовища³, правовому режиму природних ресурсів або окремих видів природокористування⁴. Проблематика договорів в екологічному праві України, їх поняття, сутності, системи, правової природи, підстав виникнення і припинення еколого-договірних зобов'язань, форми, змісту, суб'єктів та об'єктів, засобів забезпечення їх належного виконання та відповідальності за порушення закріплених договірних умов знайшла найповніше висвітлення в серії наукових публікацій М. В. Краснової⁵ та узагальнена в першому і єдиному навчальному посібнику, присвяченому договорам в екологічному праві України за її авторством⁶.

При цьому систему договорів і договірних відносин М. В. Краснова представляє в широкому розумінні, виходячи з предмета екологічного права, історико-правових форм взаємодії суспільства і природи та об'єктів. На її думку, цю систему утворюють: а) договірні відносини природокористування, б) договірні відносини охорони навколишнього природного середовища (довкілля), в) договірні відносини забезпечення екологічної безпеки громадян; г) договірні відносини компенсації екологічної шкоди⁷.

Однак з усієї можливої системи цивільно-правових договорів, які залучені до регулювання еколого-правових відносин та присутні у всіх різновидах екологічних відносин, насамперед слід виокремити групу договорів, що опосередковують допустимий законодавством оборот природних ресурсів, а також передачу їх в користування та сам процес експлуатації корисних властивостей природних ресурсів – природноресурсові договори. Об'єднуючою підставою виділення природноресурсових договорів є особливий об'єкт договорів, яким виступають природні ресурси. Ознаки самих природних об'єктів та ресурсів визначають особливий правовий режим щодо включення їх в цивільний (господарський) оборот, який зародився ще в римському праві.

У свою чергу, в системі природноресурсових договорів самостійну групу становлять договори, спрямовані на передачу природних ресурсів (їх частин) у користування та закріплення зобов'язань сторін стосовно їх використання. До них належать наступні, закріплені нинішнім законодавством України договірні конструкції: договори оренди землі, визначені земельним законодавством (ст. 93 Земельного кодексу України) та детально врегульовані спеціальним Законом України «Про оренду землі»; договори оренди водних об'єктів (ст. 51 Водного кодексу України); договори, які є формою регулювання відносин довгострокового користування лісами (ст. 18 Лісового кодексу України); договори про умови ведення мисливського господарства, договори оренди між власниками або користувачами земельних ділянок і користувачами мисливських угідь у випадку, коли користувач мисливських угідь не є власником чи користувачем земельних ділянок, на яких вони розміщені (ст. 21 Закону України «Про мисливське господарство та полювання»); угоди про розподіл продукції (Закон України «Про угоди про розподіл продукції»); угоди про умови користування надрами (ст. 28 Закону України «Про нафту і газ», Порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами).

Щодо таких договорів у науковій літературі пропонується концепція договорів «на передачу в користування природних ресурсів»⁸, «договорів про надання природних ресурсів у користування»⁹. Також застосовуються поняття «договори в сфері природокористування (використання природних ресурсів)»¹⁰, «договори на використання природних ресурсів»¹¹. Ми будемо послуговуватись терміном «договори використання природних ресурсів», який безпосередньо відображає суть та предмет відповідної групи договорів.

Використання договірної форми регулювання відносин використання природних ресурсів, на відміну від дозвільного порядку, дає змогу забезпечити паритетність та баланс інтересів учасників відносин. Договір значно розширює можливості сторін індивідуалізувати свої відносини. Цінність договірної форми в тому, що договори певною мірою згладжують імперативні регулятори поведінки, притаманні сучасному екологічному (природноресурсному) праву, та відіграють важливу роль у механізмі правового регулювання використання природних ресурсів поряд із традиційними засобами – заборонами, обов'язками, обмеженнями. Договір дає можливість забезпечити узгодження дій та врахування суспільних (публічних) екологічних інтересів і приватних господарських інтересів природокористувачів. Конкретизація відносин у відповідних договірних конструкціях забезпечує формальну чіткість, визначеність та взаємність прав і обов'язків, їх гарантування й захист, є об'єктивною гарантією їх належного виконання.

Договори, які запроваджені українським природноресурсовим законодавством у відносинах використання природних ресурсів, не відрізняються єдиним системним правовим режимом. Навпаки, можна спостерігати ряд відмінностей у використанні договору як регулятора відносин природокористування залежно від виду природного об'єкта:

1. Найбільш поширені різного характеру договірні конструкції в земельному праві. При цьому в них максимально збережена цивільно-правова природа. Договір оренди землі, детально врегульований актами земельного законодавства, крім того, визначений як окремий вид договору цивільним законодавством і йому присвячена ст. 792 Цивільного кодексу України.

2. Незважаючи на незначне поширення договірної форми регулювання використання природних ресурсів, законодавство України використовує в цій сфері різноманітні види та конструкції договорів. Особливими і складними з точки зору їх правової природи та змісту є договори у відносинах надрокористування – угоди про розподіл продукції, договори концесії, угоди про умови користування надрами.

У літературі зустрічаємо різні класифікації еколого-правових та власне природноресурсових договорів¹². Для глибшого аналізу договорів використання природних ресурсів та, з урахуванням представлених у науковій літературі класифікаційних критеріїв, у системі договорів використання природних ресурсів можна виокремити наступні додаткові групи:

а) залежно від виду природного об'єкта:

- договори використання земель;
- договори використання водних об'єктів;
- договори використання надр;
- договори використання лісів;
- договори використання мисливських угідь;

б) за ступенем свободи у волевиявленні сторін при укладенні договору:

- договори, які укладаються за власним волевиявленням сторін (договори оренди водних об'єктів, угоди про розподіл продукції);
- договори, які укладаються на підставі встановленої законодавством вимоги (угоди про умови користування надрами);

в) за способом укладення:

- договори, які укладають в загальному, передбаченому цивільним законодавством порядку;
- договори, які укладаються на конкурентних засадах (за результатами проведення аукціонів, торгів, конкурсів) – договори оренди водних об'єктів, угоди про розподіл продукції;

г) за характером співвідношення договорів та адміністративних актів:

- договори, які укладатися безпосередньо на підставі норм права (оренда водних об'єктів);
- договори, що укладається на підставі правозастосовних актів компетентних державних органів (договори користування мисливськими угіддями);

– договори, які укладається, виходячи з умов наданого дозволу на природокористування (угоди про умови користування надрами);

– договори, які слугують підставами видання дозволу (угоди про розподіл продукції).

3. У природноресурсових відносинах законодавство користується традиційною договірною конструкцією – договором оренди. У буквальному значенні ця форма отримала розповсюдження лише стосовно земельних ділянок та водних об'єктів. Однак у наукових дослідженнях неодноразово наголошується на ширших регулятивних можливостях її застосування та пропонується поширити застосування на інші природні ресурси (наприклад, об'єкти рослинного світу¹³) і встановити вимоги до оренди незалежну від виду природного ресурсу¹⁴. У наукових дослідженнях також простежується намагання обґрунтувати орендний характер та інших договорів використання природних ресурсів. Так, І. О. Дроздов вважає, що орендний характер мають практично всі природноресурсові договори, навіть якщо вони так і не названі, зокрема, на його думку, різновидом оренди можна вважати концесію, угоди про розподіл продукції¹⁵. В. В. Семків у системі договорів у сфері використання природних ресурсів виділяє: договори оренди природних ресурсів (договір оренди земельної ділянки, договір оренди водного об'єкта, договір довгострокового тимчасового користування лісовою ділянкою) і договори, які носять орендний характер, набуваючи ознак змішаного договору (договори про розподіл продукції, угоди про умови користування надрами, договори у сфері користування мисливськими угіддями)¹⁶.

Договір оренди природних ресурсів має суттєві особливості порівняно з цивільно-правовим договором оренди, обумовлені передусім об'єктом оренди, а це викликає необхідність встановлення спеціальних екологічних вимог та зобов'язань серед істотних умов договору й регулювання орендних природноресурсових відносин спеціальним природноресурсовим законодавством.

4. Важливим для характеристики правового режиму використання природних ресурсів та ролі договору є співвідношення договорів і адміністративних актів. Обидва виступають засобами конкретизації, актами правозастосування. Як було сказано вище, таке співвідношення може проявлятися по-різному. Договір і адміністративний акт державного органу (зокрема, дозвіл) можуть діяти самостійно, незалежно один від одного або ж доповнювати один одного.

У природноресурсовому праві України представлена група договорів, які не є самостійними підставами виникнення відносин використання природних ресурсів, а в поєднанні з адміністративним актом утворюють юридичний склад, що в свою чергу породжує у сторін відповідні права й обов'язки, пов'язані з природокористуванням. Аналіз співвідношення дозволів і договорів у регулюванні природноресурсових відносин широко представлений в дослідженнях науковців. При цьому поширеною є точка зору, що в сучасних умовах відбувається поступове зближення дозвільного і договірної порядку природокористування. Зокрема, обґрунтовується теза, що природноресурсові ліцензії є підставами виникнення зобов'язальних, договірних відносин¹⁷. У процесі аналізу доктрини договірної екологічного права М. В. Краснова робить висновок, що еколого-правові договірні відносини виникають у зв'язку з передачею на відповідному титулі природних ресурсів у користування або надання дозволів на здійснення екологічно небезпечних видів діяльності на договірних засадах з метою забезпечення балансу суспільних, державних, приватних потреб та інтересів у такому природокористуванні, додержання при цьому встановленого законом правового режиму використання природних ресурсів, вимог щодо охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки, екологічних прав громадян, стимулювання належного виконання природоохоронних заходів та попередження екологічних правопорушень¹⁸. Окремі науковці навіть висловлюють думку про договірну природу природноресурсової ліцензії (дозволу): «З однієї сторони договір набуває публічно-правових рис, а з іншої – ряд ліцензійних умов набувають форму договірних відносин»¹⁹. Д. В. Хаустов у контексті розробки тематики публічно-правових договорів у природноресурсовому праві робить висновок про схожість за своєю правовою природою публічно-правових договорів і ліцензій на природокористування²⁰.

Однак такі висновки не зовсім відповідають загальнотеоретичним правовим постулатам договірної регулювання відносин, хоча і вказують на існуючу сьогодні тенденцію щодо поєднання в правовому регулюванні природноресурсових відносин публічно-правових та приватноправових механізмів. Крім того, не завжди виправданим і обґрунтованим є використання обох цих інструментів разом. Договір та дозвіл є різними за своєю суттю правовими засобами в механізмі правового регулювання і не змінюють свою природу у відносинах використання природних ресурсів. Разом вони утворюють юридичний склад, що є підставою виникнення комплексного правовідношення, що, з одного боку, побудоване на засадах рівності в одній сфері взаємовідносин, а з іншого, – базується на засадах влади й підпорядкування, оскільки включає в себе елементи цивільного і адміністративного режиму.

5. У правовому механізмі інституту використання природних ресурсів договори виконують роль юридичних фактів, з якими пов'язане виникнення відносин використання природних ресурсів. Одне з основних розумінь договору полягає у віднесенні його до юридичних фактів, які слугують підставами виникнення правовідносин. Теорія юридичного факту детально розроблена загальною теорією права. Традиційно під юридичними фактами розуміються конкретні життєві обставини, які спричиняють відповідно до норм права настання тих чи інших правових наслідків – виникнення, зміну чи припинення правовідношення²¹.

Для виникнення більшості правовідносин потрібен не один юридичний факт, а сукупність двох і більше. Така сукупність юридичних фактів у юридичній літературі визначається по-різному: юридичний склад²², фактичний склад²³, складний юридичний склад (складний фактичний склад)²⁴. С. С. Алексєєв у підручнику «Теорія держави і права» дає наступне визначення фактичному складу: «Фактичний склад є сукупність двох

або декількох юридичних фактів, які необхідні для настання юридичних наслідків»²⁵. Як зазначав О. І. Крассов, наявність складних юридичних складів у лісовому праві, так само як і в земельному, водному й гірничому праві, викликано специфікою суспільних відносин з приводу використання і охорони природи. Становлення, розвиток та закріплення їх у законі обумовлено багаторічною історичною практикою, природно-економічними особливостями природного ресурсу, намаганням законодавця детально врегулювати достатньо складний процес виникнення і реалізації суб'єктивних прав користувачів природних об'єктів²⁶.

У системі представлених у літературі видів складні юридичні склади, які породжують відносини використання природних ресурсів, належать до різновиду пов'язаних (з послідовним накопиченням елементів) юридичних складів, тобто системи фактів, між якими існує стійка залежність, і факти в юридичному складі накопичуються в жорсткому, чітко визначеному порядку. Це, наприклад, стосується порядку надання в користування мисливських угідь, який передбачає прийняття рішення про надання угідь для ведення мисливського господарства та укладення на його підставі договору про умови ведення мисливського господарства (ст.ст. 21, 22 Закону України «Про мисливське господарство та полювання»).

Крім категорії юридичного (фактичного) складу теорією права розглядається поняття складного юридичного факту. Останній є цілісним єдиним утворенням лише за наявності всіх елементів, які зумовлюють його складну побудову, і кожен окремий елемент не має самостійного юридичного значення. Складний юридичний факт є обставиною, що має складну будову, і таким чином може бути виражена в різних характеристиках, але яка все ж таки залишається одним фактом²⁷. Так, при передачі водних об'єктів в оренду укладення договору оренди передбачає передачу об'єкта оренди в користування та оформлення відповідного акта приймання-передачі, визначення меж земельної ділянки на місцевості з оформленням акта та ін. При цьому договір оренди є основою в цьому складному юридичному факті та забезпечує оформлення відносин оренди водного об'єкта без потреби отримання інших документів дозвільного характеру, адміністративних рішень державних органів.

Спільні особливості договорів використання природних ресурсів дають підстави виокремлення їх як самостійної галузевої групи договорів, підпорядкованих природноресурсовому правовому режиму. До таких підстав-особливостей можна віднести:

– суть природноресурсових договорів полягає в регулюванні передачі в користування та умов використання природних ресурсів з урахуванням максимального забезпечення виконання вимог екологічної безпеки та господарських інтересів природокористувачів;

– завданням реалізації договірних форм природокористування є стимулювання ефективного природокористування, яке б одночасно не завдавало шкоди довкіллю та враховувало суспільні екологічні інтереси; господарсько-комерційне використання природних ресурсів в ідеалі повинно поєднуватись із реалізацією суспільних екологічних інтересів у забезпеченні раціонального природокористування і безпечного довкілля для сучасних та майбутніх поколінь;

– об'єктами даної групи договорів є природні об'єкти та їх ресурси, життєво важлива багатофункціональна роль яких та їх значимість для суспільства передбачає встановлення щодо них особливого правового режиму, в тому числі й у відносинах договірної використання;

– регулювання договорів використання природних ресурсів нормами природноресурсового (екологічного) права з субсидіарним застосуванням цивільно-правового режиму, що пов'язано з необхідністю визначення спеціальної правосуб'єктності сторін, істотних умов з максимальним відображенням у них еколого-правових обмежень, процедури укладення, забезпечення реалізації прав і інтересів третіх осіб – загальних природокористувачів.

Для того, щоб договори використання природних ресурсів ефективно реалізовували свої функції в системі засобів правового регулювання природокористування, вони повинні підпорядковуватись загальним принципам і предметно-галузевим підходам, бути органічно вплетеними в систему механізму еколого-природноресурсового регулювання.

¹ Земельное право : учеб. для студ. юрид. вузов / Г. А. Аксененко, В. К. Григорьев, Л. И. Дембо [и др.] ; под ред. Н. Д. Казанцева. – М. : Госюриздат, 1958. – С. 156; Крассов О. И. Право лесопользования в СССР / О. И. Крассов. – М. : Наука, 1990. – С. 77–84.

² Соколова А. К. Договори на користування природними ресурсами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Соколова Алла Костянтинівна. – Х., 1993. – 18 с.

³ Шоха Т. П. Правове регулювання екологічного страхування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Шоха Тетяна Петрівна. – К., 2013. – 18 с.; Гурська Г. А. Правові засади організації та здійснення екологічного аудиту в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Гурська Галина Анатоліївна. – К., 2010. – 20 с.

⁴ Медведєва Н. П. Правові засади гірничої концесії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Медведєва Наталія Петрівна. – К., 2008. – 19 с.; Шеховцов В. В. Право приватної власності на об'єкти тваринного світу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Шеховцов Володимир Володимирович. – Х., 2009. – 20 с.; Шершун С. М. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Шершун Сергій Миколайович. – К., 2005. – 20 с.; Черкашина М. К. Юридичні гарантії права природокористування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Черкашина Марина Костянтинівна. – Х., 2008. – 20 с. та ін.

⁵ Краснова М. Актуальні питання регулювання еколого-правових договірних відносин в Україні / М. Краснова // Право України. – 2011. – № 2. – С. 132–140; Краснова М. В. Фінансування природоохоронних заходів в системі реалізації еколого-

правових договорів в Україні / М. В. Краснова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 88. – С. 7–10. – (Серія «Юридичні науки»); *Краснова М.* Організаційно-правові гарантії належного укладення та реалізації договорів в екологічному праві / М. Краснова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 87. – С. 12–16. – (Серія «Юридичні науки»); *Краснова М.* Правові аспекти форми та змісту договорів в екологічному праві / М. Краснова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 86. – С. 4–7. – (Серія «Юридичні науки»); *Краснова М.* Розвиток наукових підходів щодо договорів в екологічному праві / М. Краснова // Право України. – 2010. – № 8. – С. 102–109; *Краснова М.* Теоретико-правові питання поняття та видів договорів в екологічному праві України / М. Краснова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 84. – С. 10–11. – (Серія «Юридичні науки»).

⁶ *Краснова М. В.* Договори в екологічному праві України : навч. посіб. / М. В. Краснова. – К. : Алерта, 2012. – 216 с.

⁷ Там само. – С. 16–18, 35.

⁸ *Дроздов И. А.* Договори на передачу в пользование природных ресурсов : учеб.-практ. пособ. / И. А. Дроздов. – М. : Проспект, 2001. – С. 22, 25–27.

⁹ *Хаустов Д. В.* Публично-правовые договоры как особый инструмент государственного регулирования природопользования : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Хаустов Дмитрий Викторович. – М., 2003. – С. 21–24.

¹⁰ *Миронова Л. А.* Гражданско-правовые договоры в сфере природопользования : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Миронова Лариса Александровна. – М., 2004. – 20 с.; *Краснова М. В.* Договори в екологічному праві України : навч. посіб. / М. В. Краснова. – К. : Алерта, 2012. – С. 35.

¹¹ *Семків В. В.* Особливості договорів на використання природних ресурсів / В. В. Семків // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : зб. наук. статей. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. XXXI. – С. 167–177.

¹² *Соколова А. К.* Договори на користування природними ресурсами : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Соколова Алла Костянтинівна. – Х., 1993. – С. 11; *Краснова М. В.* Договори в екологічному праві України : навч. посіб. / М. В. Краснова. – К. : Алерта, 2012. – С. 35–36; *Мороз Л. Н.* Улучшение природных ресурсов: Договорные отношения / Л. Н. Мороз. – Минск, 1994. – С. 14–16; *Семків В. В.* Договори у сфері використання природних ресурсів: цивільно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Семків Віта Василівна. – К., 2013. – С. 26–27.

¹³ *Соколова А. К.* Теоретичні засади становлення та розвитку флористичного права України : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Соколова Алла Костянтинівна. – Х. – 2013. – С. 7–8.

¹⁴ *Правова система України: історія, стан та перспективи* : у 5 т. / за ред. Ю. С. Шемшученка. – Х. : Право, 2008. – Т. 4. *Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права.* – С. 466; *Бобкова А. Г.* Оренда як правова форма використання природних ресурсів у сфері господарювання / А. Г. Бобкова // Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки, використання та охорони природних ресурсів : матеріали міжнародної наук.-практ. конференції (м. Харків, 9–10 жовтня 2009 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. – Х. : Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2009. – С. 23–26; *Соколова А. К.* Правові питання орендного користування об'єктами рослинного світу / А. К. Соколова // Державне будівництво і місцеве самоврядування: зб. наук. праць. – Х. : Право, 2005. – Вип. 9. – С. 132.

¹⁵ *Дроздов И. А.* Договори на передачу в пользование природных ресурсов : учеб.-практ. пособ. / И. А. Дроздов. – М. : Проспект, 2001. – С. 22–23.

¹⁶ *Семків В. В.* Договори у сфері використання природних ресурсів: цивільно-правовий аспект : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Семків Віта Василівна. – К., 2013. – С. 4.

¹⁷ *Дроздов И. А.* Договори на передачу в пользование природных ресурсов : учеб.-практ. пособ. / И. А. Дроздов. – М. : Проспект, 2001. – С. 20; *Геталова М. А.* Договорные отношения в области охраны окружающей среды : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Геталова Марина Александровна. – М., 2002. – С. 9.

¹⁸ *Правова доктрина України* : у 5 т. / Ю. С. Шемшученко, А. П. Гетьман, В. І. Андрейцев [та ін.] ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – Х. : Право, 2013. – Т. 4. *Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права.* – С. 289.

¹⁹ *Налетов К. И.* Лицензионные и договорно-правовые формы пользования недрами в РФ и за рубежом : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Налетов Кирилл Игоревич. – М., 2006. – С. 8.

²⁰ *Хаустов Д. В.* Публично-правовой договор в природоресурсном праве: отличительные признаки / Д. В. Хаустов // Вестник Московского университета. – 2006. – № 1. – С. 57. – (Серия 11. Право).

²¹ *Исаков В. Б.* Юридические факты в советском праве / В. Б. Исаков. – М. : Юрид. лит., 1984. – С. 5.

²² *Красавчиков О. А.* Юридические факты в советском гражданском праве / О. А. Красавчиков. – М. : Госюриздат, 1958. – С. 66.

²³ *Алексеев С. С.* Проблемы теории права : Основные вопросы общей теории социалистического права : курс лекций : в 2-х т. / С. С. Алексеев. – Свердловск : Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1972. – Т. 1. – С. 361.

²⁴ *Халфина Р. О.* Общее учение о правоотношении : моногр. / Р. О. Халфина. – М. : Юрид. лит., 1974. – С. 298. с.

²⁵ *Теория государства и права* / С. С. Алексеев, П. Т. Васьков, И. Я. Дюрягин [и др.] ; под. ред. С. С. Алексеева. – М. : Юрид. лит., 1985. – С. 278.

²⁶ *Крассов О. И.* Право лесопользования в СССР / О. И. Крассов. – М. : Наука, 1990. – С. 69.

²⁷ *Красавчиков О. А.* Юридические факты в советском гражданском праве / О. А. Красавчиков. – М. : Госюриздат, 1958. – С. 22.

Резюме

Кобецька Н. Р. Договори використання природних ресурсів в системі договірної регулювання екологічних відносин.

У статті дається узагальнений аналіз договорів, які опосередковують використання природних ресурсів, визначається їх місце в загальній системі договірних засобів регулювання екологічних відносин. Автор досліджує цінність договірних форм регулювання використання природних ресурсів, їх суть, мету, особливості. Аналізуються також відмінності договірних форм регулювання використання різних природних ресурсів: різний ступінь поширення, специфіку договірних конструкцій, зв'язок з дозволами на природокористування, роль і місце в системі юридичних фактів, які породжують виникнення відносин вико-

ристання природних ресурсів. У статті обґрунтовується необхідність виокремлення самостійної групи галузевих договорів використання природних ресурсів у правовому механізмі природноресурсового права.

Ключові слова: договори в екологічному праві, природноресурсові договори, договори використання природних ресурсів, договори оренди природних ресурсів, природноресурсові дозволи.

Резюме

Кобецькая Н. Р. Договоры использования природных ресурсов в системе договорного регулирования экологических отношений.

В статье дается обобщенный анализ договоров, опосредующих использования природных ресурсов, определяется их место в общей системе договорных средств регулирования экологических отношений. Автор исследует ценность договорных форм регулирования использования природных ресурсов, их суть, цель, особенности. Анализируются также различия договорных форм регулирования использования различных природных ресурсов: различная степень распространения, специфика договорных конструкций, связь с разрешениями на природопользование, роль и место в системе юридических фактов, порождающих возникновение отношений использования природных ресурсов. В статье обосновывается необходимость выделения самостоятельной группы отраслевых договоров использования природных ресурсов в правовом механизме природоресурсного права.

Ключевые слова: договоры в экологическом праве, природоресурсные договора, договора использования природных ресурсов, договора аренды природных ресурсов, природоресурсные разрешения.

Summary

Kobetska N. Agreements on the use of natural resources in the system of contractual regulations on environmental relations.

The article deals with the generalized analysis of the agreements, which mediate the use of natural resources, and their place is determined in the overall system of the contractual means of regulations on environmental relations. The author researches the value of contractual forms of regulations on the use of natural resources, their gist, purpose, peculiarities. The differences of contractual forms of regulations on the use of different natural resources are analyzed: different degrees of applying, the specifics of contractual structures, and the connection with permits for the use of natural resources, role and place in the system of legal facts, which lead to the emergence of relations of the use of natural resources. The necessity for the distinguishing of a separate group of industry contracts for the use of natural resources in the legal mechanism of natural resources law is substantiated in the article.

Key words: agreements in environmental law, agreements on natural resources, agreements on the use of natural resources, natural resources lease, natural resources permits.